

PREDREFORMACIJSKO IZROČILO
V SLOVENSКИH PROTESTANTSКИH PESMARICAH
IN POZNEJSEM RAZVOJU — B

Zmaga Kumer

III. »Ta stara pejsen od svetiga Duha«

1. Izročilo. »Ta staro«, torej po vsej priliki predreformacijsko binkoštno pesem so naši protestanti objavili prvič v Cat. 1574, 109 brez napeva ali ustrezne opombe. Prav tako je bilo zgolj besedilo natisnjeno v Cat. 1579, 100. V naslednjih dveh izdajah protestantske pesmarice pa se ob besedilu (Cat. 1584, 143; Cat. 1595, 250) že pojavi opozorilo, da se »ta stara pejsen od svetiga Duha« poje »lih v'teifti vishi«, namreč tako kakor predhodna Trubarjeva priredba. Besedilo vseh štirih protestantskih objav je povsem enako in se glasi:

Pridi k'nam Bug inu iveti Duh,
Napolni ferza tvoih vernih Ludi,
Reshgi Ogen Ivoje lubesni,
po tej tvoji sapuvidi.
Kir li is mnogih shlaht jesykou,
vie Ludy v'eno Vero perpravil,
Troihhtar nah v'ieh
Bug inu iveti Duh,
zhaht inu hvala
ta bodi tebi dana,
Alleluja, Alleluja.

Od katoliških tiskov vsebujejo to besedilo Alasia, fol. 108 b, Ev. 1672, 399 sl. in Ev. 1730, 372, vendar mestoma malo spremenjeno. Tako je pri Alasiji v 1. v. izpuščen veznik, s čimer postane verz smiselno pravilnejši, saj govori pesem le o eni božji osebi (torej: Bog sveti Duh). Nasprotno je v Ev. 1672 in 1730 veznik ohranjen, kar znova potrjuje, da so se prireditelji prvih izdaj lekcionarja ozirali na ustno izročilo manj kakor Alasia, ki protestantskih tiskov ni poznal ali vsaj ne uporabil.

Občutneje se protestantske in katoliške inačice razlikujejo v 5. in 6. v. Pri Alasiji beremo: Kir /mo mnoghega slaft Ieffica, i folc. | Priprau nas Bug na tu viru fuoiu, v Ev. 1672 in 1730 pa: Kir se ti Bug, v'feh [hlaht

jesikou Folk | V'fe ludy v'eno vero perpravil. Videti je, kakor da piscu pesmi staro besedilo ni bilo več povsem razumljivo, ali pa ga je — sodeč po besedi *folk* — motil kak nemški prevod. Izraz *fhlaht* je rabljen nedvomno v prvotnem pomenu *preprost*, navaden (gl. str. 55, SE 1960); *slaft* pri Alasiji je po vsej priliki napaka, nemara zaradi nerazumevanja.

V naslednji dvojici verzov govori Ev. 1672 in 1730 o vseh treh božjih osebah kot tolažniku (*Trofhtar bodi Bug | Ozhe fyn Sveti Duh*), protestanti in Alasia pa le o sv. Duhu (z isto razliko v formulaciji kot v 1. vrstici).

Sklepna hvalnica je pri vseh treh inačicah enaka, le da je v katoliških zaimek *tebi* nadomeščen s samostalnikom *Bogu*.

Leta 1730 se pojavi v lekcionarju ob stari binkoštni pesmi novo daljše besedilo, obsegajoče 6 kitic, od katerih pa se je — kakor sklepamo iz priložene opombe — 2. kitica pela samo pred pridigo. Njena vsebina je namreč prošnja k sv. Duhu za pridigarja, medtem ko izraža drugih pet prošnje za duhovne darove. Avtor besedila bi utegnil biti Steržinar, ker ga je objavil že v svoji pesmarici leta 1729 (str. 101) in se Paglovec v rkp. zbirki iz leta 1735 nanj sklicuje. Po letu 1730 stara binkoštna pesem sploh izgine iz lekcionarja in je v izdajah Ev. 1741, 1754, 1758 objavljena le novejša. Sprememba gre verjetno na rovaš prireditelja teh izdaj, Paglovca. V svojo pesmarico je novo besedilo sprejel tudi Lavrenčič leta 1752. Sledimo ga še v rkp. organistovskih zbirkah iz začetka 19. stoletja, medtem ko se zdi, da se pri ljudstvu ni moglo uveljaviti, vsaj med ljudskimi pesmimi ga zaman iščemo.

2. Izvor besedila. Glede na to, da je »pejsen od svetiga Duha« označena v protestantskih pesmaricah kot »ta stara«, moremo iskati vir ali vsaj predlogo slovenskemu besedilu v predreformacijskih latinskih ali nemških cerkvenih pesmih. Po Bäumkerju I, 643 je že v 11. stoletju obstajala latinska antifona take vsebine, medtem ko so prve nemške priredbe znane iz rkp. 15. in 16. stoletja. Wackernagel II navaja Cgm. 6034, fol. 90, Cgm. 716, fol. 177 iz 15. stoletja in Plenarium iz Basla iz leta 1514 (prim. tudi Hoffmann, 99. sl.), Bäumker dodaja k temu še Crailshaimer Schulordnung iz leta 1480.

Latinski izvirnik in nemška predreformacijska priredba (lahko govorimo o eni, ker se navedeni primerki povsem ujemajo), ki sta krajša od slovenskih inačic, se glasita (Bäumker I, 643):

Veni sancte spiritus,
reple tuorum corda fidelium
et tui amoris in eis ignem accende
qui per diversitatem linguarum cunctarum
gentes in unitate fidei congregasti,
alleluia, alleluia.

Kum heiliger geiſt, herre got,
 erfull vns mit deyner gnaden gepot
 der deyner gelewbigen Herczen vnd ſyn,
 dyn eynprünſtige lieb enczund in jn,
 Durch des deyner liechtes glaſt
 das volk aus aller welte czungen,
 ſey die er und lob gelungen,
 alleluia, alleluia.

Če primerjamo ti dve besedili s slovenskimi, vidimo, da nobena naša inačica ni dobeseden prevod niti latinskega izvornika niti nemške priredbe. Oziralni zaimek v 5. v. kaže, da je slovenski prireditelj prevajal iz latinščine (kir ſi... — qui per...), medtem ko sklepamo po 4. v., ki v latinskem izvorniku nima predloge, da je poznal tudi nemško priredbo (po tej tvoji sapuvidi — mit deyner gnaden gepot). Res pa je, da govori nemška priredba o zapovedih na drugem mestu kot slovenske inačice. Za misel o sv. Duhu-tolažniku ni predloge ne v latinskem, ne v nemškem besedilu, pač pa najdemo v nemški priredbi slovensko sklepno hvalnico, čeprav v izvorniku manjka.

»Ta stara pejsen od svetiga Duha« je potemtakem deloma samostojna prireditev latinske binškošne antifone, pa je njen prevajalec poznal tudi ustrezno nemško besedilo. Ker za obstoj nemškega besedila izpred 15. stoletja nimamo dokazov, smemo domnevati, da tudi slovensko besedilo ni starejše od 15. stoletja. V kateri od treh slovenskih inačic je ohranjena prvotna oblika pesmi, je težko reči. Po popolnejši sklepni hvalnici k sv. Trojici v Ev. 1572 in 1730 bi sodili, da je inačica iz lekcionarja starejša od drugih dveh, čeprav je 1. v. pri Alasiji bolj smiselna. Prav sklepna hvalnica, ki jo najdemo v mnogih starih slovenskih nabožnih ljudskih pesmih,⁴⁴ potrjuje misel, da naša binškošna pesem ni slepo posnemanje tujih predlog kakor je pač terjala potreba, ampak da je mogel prireditelj v 15. stoletju že zajemati iz obstoječega domačega izročila ustaljenih rečenic. Na drugi strani pa dejstvo, da se protestantska in Alasijeva inačica — ki neposredno nikakor nista bili v zvezi — tako zelo ujemata, priča za to, da so protestanti v tej pesmi ohranili zares »ta staro pejsen« predreformacijskega katoliškega izročila. Prvotno katoliško besedilo bi potemtakem predstavljala Alasijeva inačica, upoštevajoč jezikovne popravke iz protestantskih pesmaric.

3. Izvor napeva. Kot smo že omenili, je obravnavana binškošna pesem v vseh izdajah Cat. objavljena brez napeva, le v zadnjih dveh (1584 in 1595) beremo opombo, da se poje po napevu predhodne, tudi binškošne pesmi z začetkom »Pridi ſveti Duh lubi Bug«, ki se glasi tako:

⁴⁴ Prim. Grafenauer, Velikonočna, 126—136.

Pridi sve.ti Duh lu . bi Bug Res.glas . si po . vsod sam tvoj vuk,
 Ti si stvar.nik Bug vsch ri.zhy. Tvoja muzh vse shi . vy der . shy.

na.pol . ni ser.za vsch Lu . di. Lu.besantvo.jo v'nyh vushgi,
 Vi.shaj pe.laj tvojo Cer . kou De bo prosta vsch gre.hou.

Al . le . lu . . ja Al . le . lu . ja.

O tem napevu je pisal že J. Čerin.⁴⁶ Označil ga je za jonskega in trdil, da spada k binkoštni pesmi »Veni sancte spiritus, gebessert durch M. Luther«, ki ji je latinska antifona 11. stoletja (Veni sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium) le daljna osnova. Napev da so našli najprej v dveh rokopisih 15. stoletja iz monakovske knjižnice, da je s cerkvenim spevom latinske antifone le malo soroden in ga zato smatrajo za nemškega, kakršni so nastali iz motivov starejših latinskih. Nemške protestantske pesmarice imajo ta napev v dveh oblikah, preprostejši in bolj melizmatični. Zadnje da so povzeli tudi naši protestanti.

Bäumker, ki je bil Čerinu nedvomno vir za nekatere podatke, pa misli, da izhaja napev od neke neznane latinske antifone in da je njegova bogateje okrašena oblika starejša. To domnevo opira na dejstvo, da vsebujeta preprostejšo obliko le dve zgodnji protestantski pesmarici (Ench. Erf. 1524 in Babst 1545), medtem ko najdemo ono drugo skoraj v vseh drugih in tudi v prvih katoliških.

Ali smo Slovenci peli k sv. Duhu po istem napevu, se iz razpoložljivih virov ne da zatržno ugotoviti. Dejstvo, da so protestanti šele v Cat. 1584 pristavili opombe o napevu, vzbuja pomislek, ali ni bilo to morda potrebno prav zaradi tega, ker so pesmi izmenjali napev. Prej pa so jo mogoče peli po nekem drugem, splošno znanem, ki je bil hkrati z besedilom v rabi izdavnica. Če bi bili nov napev uvedli že v začetku, bi ga morali navesti ali vsaj nanj opozoriti ob prvi objavi besedila v Cat. 1574, kakor so to storili pri drugih pesmih.

⁴⁵ Z zvezdico označena mesta se pri ponovitvi glasijo drugače: * f nam. g, ** celinka nam. polovink, *** e nam. d.

⁴⁶ Čerin, 188—190.

Da bi nam bilo iskati prvotni napev v zvezi z mlajšim besedilom iz 18. stoletja, je malo verjetno. Če že ni avtor tistega napeva Steržinar, ki mu prisojamo avtorstvo novega besedila, pa je vsaj on prilagodil kak že obstoječi napev. Iz njegovega predgovora se vidi, da je vsekakor imel reformatorske ambicije pri izdajah svoje pesmarice, zato ni verjetno, da bi bil prav pri binškošni pesmi naredil izjemo in se držal v ljudstvu zakoreninjene tradicije. Razen tega je »Steržinarjev« napev povsem drugačen od protestantskega in za staro besedilo neprimeren. Na »Steržinarjev« napev se je izrecno skliceval Paglavc v svoji rkp. zbirki in Lavrenčič ga je v pesmarici 1752 ponatisnil. V vseh drugih katoliških tiskih 18. stoletja je objavljeno zgolj besedilo.

4. Strnitev izsledkov. Slovenska binškošna pesem k sv. Duhu, ki so jo v tisku prvi objavili naši protestanti (Cat. 1574 in sl.), je živela še do prvih desetletij 18. stoletja v obliki, kakršno ji je dal neznan prevajalec oziroma prireditelj še pred reformacijo. Zaradi nekaterih skladnosti z najzgodnejšimi nemškimi primerki, ki pa ne segajo dalj od 15. stoletja, sodimo, da tudi slovensko besedilo ni nastalo pred tem časom. Razlike tako do latinskega izvornika kakor do nemške priredbe kažejo, da je pesem samostojna priredba po obstoječih tujih predlogah, ne pa zgolj prevod. Skladnost protestantske objave z Alasijevo dokazuje, da naslov »ta stara pejsen« protestantom ni bila prazen zvok, ampak zavestna ohranitev predreformacijske tradicije.

Glede na to, da so protestanti predpisali staremu besedilu napev, ki ga vsebuje večje število nemških protestantskih in prve katoliške pesmarice, bi moglo biti dokaz, da so ohranili tudi predreformacijski napev. Preprostejšo obliko tega napeva v prvih nemških protestantskih pesmaricah bi mogli pripisati začetni reformatorski vnemi, ki se je morda pozneje ublažila. Vendar spričo tega, da prve slovenske objave o napevu molčijo, pomišljamo, ali so pred reformacijo in v prvih letih potem zares peli pesem k sv. Duhu po napevu, objavljenem 1584.

IV. »Ta stara velikanočna pejsen«

1. Izročilo. Za svojo razpravo o tej predreformacijski pesmi je I. Grafenauer uporabil devetero inačic:⁴⁷ 1. odlomek v stiškem rkp. iz o. l. 1440; 2. Cat. 1584, 123—127; 3. Cat. 1595, 225 sl.; 4. Alasia, fol. 107 a do 108 a; 5. Kal. rkp. po Majarju, PC št. 27; 6. Rkp. Ev. 1612 (MK); 7. Rkp. Ev. 1612 (ŠkZ); 8. Ev. 1627 in 9. Rkp. Ev. 1672. Poznejših natiskov glede na zasnovo razprave, ki ji je bil namen dokazati predreformacijski izvor pesmi, pač namenoma ni upošteval. Kolikor so kasnejše objave samo ponatise predhodnih, to res ni bilo potrebno. Vendar se vprašamo, ali nemara ne bi bilo dobro pritegniti morebitnih inačic iz

⁴⁷ Grafenauer, Velikonočna, 94 sl.

ljudskega izročila, saj raziskovanja vse bolj dokazujejo, da je ustno izročilo nenavadno trdoživo in včasih vsemu navkljub silno konservativno. Kako bi se sicer mogle ohranjevati posamezne pesmi skozi stoletja v domala prvotni obliki. Tudi »ta stara velikonočna« je ena tistih pesmi, ki se z uspehom upirajo zobu časa. Tako vsebuje Kokošarjeva zbirka s konca 19. stoletja kar štiri inačice napeva (GNI 12.805-08; iz Podmelca, Hudajužne in Cerkna) z besedilom iz rkp. pesmarice Simona Hadalina iz Podmelca, verjetno iz leta 1802. Zbirka OSNP vsebuje tudi štiri primere, ki pa so bili zapisani v začetku 20. stoletja, in sicer dva v Kropi (GNI 8034 in 9333 iz leta 1910, zps. Fr. Kramar), eden v celjski okolici (GNI 1907, zps. J. Vidic o. l. 1907 v Št. Pavlu pri Preboldu), eden v Medgorju na Koroškem (GNI 9589, zps. O. Dev leta 1909). Spričo daljnosežnih družbenih pretresov, ki jih je doživljalo naše ljudstvo v zadnjih desetletjih, bi pričakovali, da so ti zapisi poslednji spomin na častitljivo starino. In vendar se je ekipi Glasbenega narodopisnega inštituta še pol stoletja kasneje, t. j. julija 1959, posrečilo posneti v Kropi začetek besedila in napev. Za to najdbo se imamo zahvaliti ljudskemu običaju, ki so se ga Kroparji držali vse do leta 1959. Po pripovedovanju domačina (Gašperšič Jožeta, roj. 1895) je bila navada, da so se na velikonočno jutro zjutraj fantje in dekleta zbrali v procesijo, ki je šla od cerkve do kapele zunaj naselja, in peli stare pesmi, kot prvo staro velikonočno. Duhovščina je procesijo obsojala, češ da je samo priložnost za shajanje fantov in deklet; tudi nekatere matere so svojim hčeram branile udeležbo. Primer je zanimiv zaradi tega, ker se je v sklopu ljudskega običaja ohranila stara nabožna pesem še dolgo potem, ko so jo v cerkvi že opustili. Nekoč so jo peli namreč pri velikonočni procesiji v soboto popoldne, dokler ni krajevna duhovščina hkrati z drugimi starimi pesmimi zavrgla tudi to in jo nadomestila z modernejšimi.

Prav tako iz najnovejše dobe je inačica, ki jo je v Beneški Sloveniji zapisal R. Orel⁴⁸ in je po njegovem zatrdilu še danes ohranjena med tamkajšnjim prebivalstvom.

2. Izvor besedila. Iz gradiva, ki ga je imel na voljo, je I. Grafenauer ugotovil, da je prvotno predreformacijsko besedilo skoraj nespremenjeno v Cat. 1595, medtem ko ga je za Cat. 1584 Trubar nekoliko popravil in razširil. Katoliške inačice iz 17. stoletja da izhajajo neodvisno od Trubarjeve redakcije naravnost iz predreformacijskih predhodnic, čeprav se nekaterim po pravopisu pozna, da je njih prireditelj imel tudi protestantsko besedilo v rokah.⁴⁹

Od inaic iz ljudskega izročila Kramarjevi iz Kroke ne prinašata nič novega, ker je zapisovalec besedilo prepisal enkrat iz »neke stare zbirke« (zapis GNI 8035), drugič iz Ev. 1741 (GNI 9335). Oba primera

⁴⁸ Gl. zapisovalčev članek »Postanak, razvoj i očuvanost narodne i crkvene pesme u Beneškoj Sloveniji«. Zvuk, leto 1959, št. 28/29, str. 342.

⁴⁹ Grafenauer, Velikonočna, 101.

se povsem ujemata s Schönlebnovo inačico iz Ev. 1672, le da je jezik mestoma popravljen in pravopis spremenjen. Isto velja tudi za Vidičevo inačico iz Savinjske doline (GNI 1907) in za Kokošarjeve (GNI 12.806-08). Devova koroška inačica (GNI 9589) je samo še odlomek z izrazito koroškimi potezami v jeziku. Obsega le štiri kitice, Schönlebnove 1., 2., 4. ter kot zadnjo začetni vrstici 5. in končni 6. kitice. Orlova beneško-slovenska inačica obsega samo 1. kitico in najnovejša kroparska razen 1. še začetni verz 8. Kar zadeva besedilo, nove najdbe torej v ničemer ne spremenijo Grafenauerjevih izsledkov.

3. Izvor napeva. V protestantskih pesmaricah je »ta stara velikonočna pejsen« objavljena brez napeva, a z opombo »na mnogitero vižo«. Tudi katoliški tiski so prinašali zgolj besedilo vse do leta 1846 t. j. do izida Majarjeve PC. Naslednji objavljeni primer je Orlova beneško-slovenska inačica (leta 1959!), vse druge so ostale v rkp. zbirkah.

O napevu Majarjeve inačice je pisal Čerin v že večkrat navedeni razpravi.⁵⁰ Ugotovil je, da se ujema z napevom protestantske pesmi »In die Paschatis« (Cat. 1595, 290), katere besedilo je svobodna prepesnitev stare velikonočne pesmi. Trdil je, da spada ta napev k nemški pesmi »Erstanden ist uns Jesus Christ«⁵¹ in izvira iz nemškega predreformacijskega duhovnega petja. Za dokaz navaja zapis v nekem berlinskem rkp. iz 15. stoletja. Notacija v slovenski protestantski pesmarici da se ujema z melodijo v 5. glasu šestglasne priredbe L. Senfla iz leta 1544.

Zadnje Čerinove trditve ne morem preveriti, mislim pa, da je ugotovljena skladnost z Senflom brez pomena. Kaj malo je verjetno, da bi bili naši protestanti iskali napeva svojim besedilom med večglasnimi priredbami. Verjetneje bi bilo, da je Senfl v svojem delu uporabil že znane napeve razen za tenor tudi za druge glasove, saj so skladatelji tistega časa večkrat tako ravnali.⁵²

Če naj se Majarjeva opomba v PC, da je pesem »vsim Slovencem navadna« ne nanaša samo na besedilo ampak tudi na napev, to še ne pomeni, da je stara velikonočna pesem imela samo enega, pač pa da je bil splošno znan. Ali so ga uvedli pri nas šele protestanti, ali pa je bil v navadi že prej, je težko reči. Doslej evidentirani napevi stare velikonočne pesmi kažejo dokaj različno lice. Nekateri med njimi so videti razmeroma zelo mladi, drugim pa se pozna, da so doživeli vsaj protestantske čase, če niso celo starejši. S te strani so zanimivi zlasti Kokošarjevi zapisi.

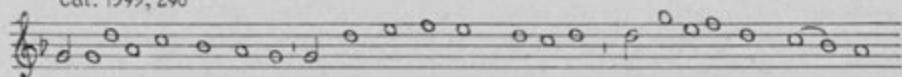
Eden od njih, GNI 12.805, se ujema z Majarjevim napevom, ki je, kot vemo, enak onemu iz Cat. 1595:

⁵⁰ Čerin, 181 sl. in 252.

⁵¹ Prav pač »Erstanden ist der heylig Christ«, ki je tekstovna inačica latinske pesmi »Surrexit Christus hodie«. Bäumker I, št. 244 navaja zapis iz 14. stoletja v Clm. 5539.

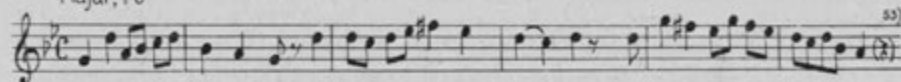
⁵² Tak primer je našel Bäumker v Trillerjevi pesmerici »Christlich Singebuch iz leta 1555. Gl. B ä u m k e r I, 515 sl. in 520.

Cat. 1595, 290

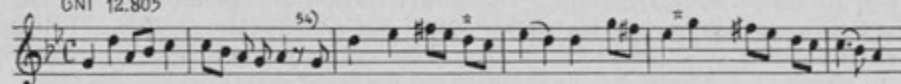
Je . sus . ta . je od Smerti vstal, vra . gu je to gla . vo . ste . pal, ob . tu . je veš . se . li . mo

Majar, PC

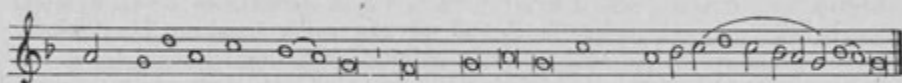

Jezus je od smerti stal, od svo . je bridke mar . tre, za . to . se . ve . se . li . mo,

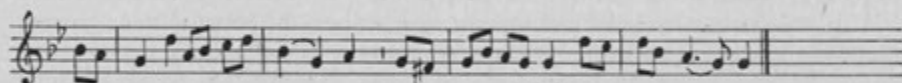
GNI 12.805

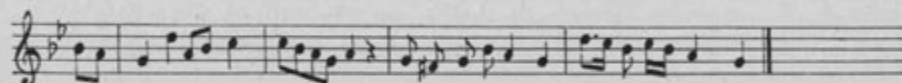
Jezus je od smr . ti ustal, od svo . je brid . ke mar . tre; ob . to . (se) ve . se . li . mo,

i . nu Boga hva . li . mo Ky . ri . e . lei . son Ky . ri . e e . . . lei . son.

i . no Boga hva . li . . mo . Al . le . lu . ja, al . le . lu . ja.

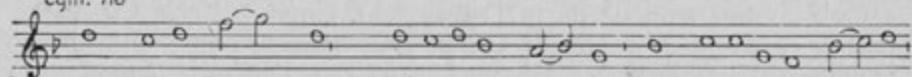
i . no Boga hva . li . mo . Ky . ri . e . lei . son, Christe e . lei . son.

⁵³ Zaradi četrtinske pavze so pri Majarju od tega mesta dalje vse taktne premaknjene za četrtinko proti začetku; s tem pa se pokvari ritmični obrazec besedila, besede dobijo drugačen poudarek in hkrati se poruši ritmično soglasje med 1. in 4. melodično vrstico (v 7. taktu ima Majar na koncu dve četrtinki, nato dve osminki namesto narobe).

⁵⁴ Tudi pri Kokošarjevi inačici je uporaba četrtinske pavze povzročila premik taktne za četrtinko proti začetku. Ker je hotel zapisovalec kljub temu ohraniti določeni takt, je moral na mestih, označenih z zvezdico uporabiti večjo oziroma manjšo notno vrednost. Morda ga je drugič zavedlo to, da v besedilu manjka zaimek, ki je dodan v oklepaju. Namesto četrtinske pavze pred »Kyrie...« je Kokošar postavil korono na predhodni ton a, ki pa se zdi s tem sorazmerno preveč podaljšan.

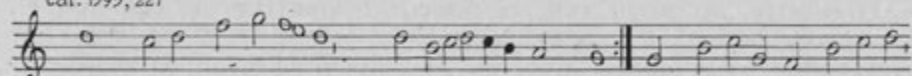
Zapisa GNI 12.808 in 12.807, ki se med seboj le neznatno razlikujeta, sta dejansko istovetna s starim predreformacijskim napevom, kakor je zapisan v Cgm. 716 iz 15. stoletja (gl. Bäumker I, 506). Primer tudi kaže, kako so se počasi začeli izpreminjati cerkveni tonovski

Cgm. 716

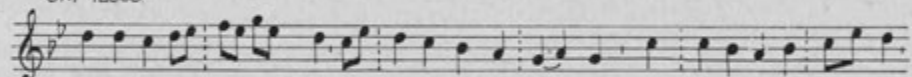
Christ ist er . stan . den, in das ist der . han . gen, des soll wir al . le fro sein,

Cat: 1595, 227

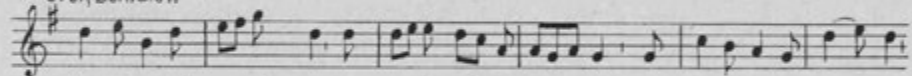
Je . sus je v smertni jezni bil, try dny je v gro . bi le . shal
V nim tehi ver . nifi grehsakril, Smertni vosal res . ve . sal. De . kadar u . ve . ri vmerjemo

GNI 12808

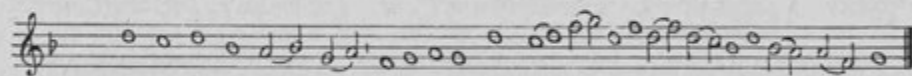

Je . zus je od smerti vstal, od njega brid . ke mar . tre, ob . tu se ve . se . li . mo,

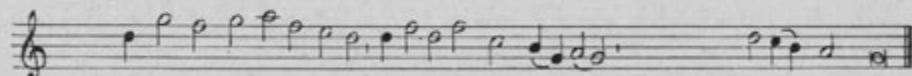
Orel, Ben. Slov.

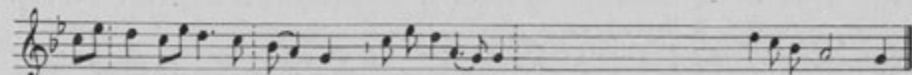
Je . zus je od smr . ti vstal, od svo . je brid . ke mar . tre, za . to se ve . se . li . mo, .

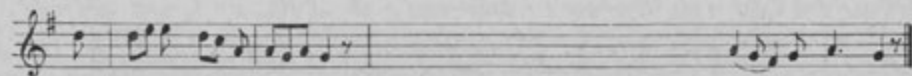
christ sol vn . ser trost sein, al . le . lu . ia, al . le . lu . ia, al . le . lu . ia, al . le . lu . ia.

Sdaj . zi v Ne . be . ša pri . de . mo, tam bomo v jelej . pej . li Al . le . lu . ja.

i . nu Bo . ga hva . li . mo, Ki . rie e . lei . son, Kriste e . lei . son.

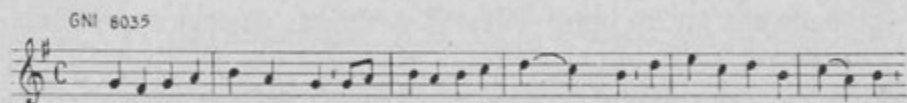

i . no bo . ga čas . ti . mo. A . le . lu . ja.

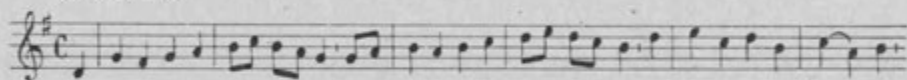
načini v dur oziroma v mol. Melodično se z napevom iz Cgm. 716 ujema tudi Orlov zapis iz najnovejšega časa.

V naših protestantskih pesmaricah je ta napev — kakor kaže gornja razpredelnica — uporabljen v zvezi s Trubarjevo velikonočno pesmijo »Jezus je v smertni ječi bil...«. Čerin je sicer to opazil in najbrž pravilno ugotovil, da je Trubar dobil napev iz Ench. Erf. 1524. Motil pa se je, ko je mislil (gl. Čerin, 184), da je to šele Waltherjeva priredba stare velikonočne sekvence »Victimae Paschali«. Kakor dokazuje Cgm. 716, je bil napev v rabi že davno pred Waltherjem. Po Bäumkerju I, 540 je sekvenca »Victimae Paschali« nastala najkasneje v 11. stoletju, saj so jo našli zapisano v nekem rkp. iz tega časa v samostanu Einsiedeln v Švici. Njen avtor naj bi bil Wipo, doma iz Burgundije, ki je umrl že 1050. leta kot kaplan na tedanjem nemškem cesarskem dvoru. Bäumker I, 506 trdi, da je latinska sekvenca osnova nemški velikonočni pesmi »Christ ist erstanden«, ki je bila med Nemci tako priljubljena, da se je razvila v številne inačice. Včasih je izraz »inačica« komaj še umesten, toliko razlik je med posameznimi primeri. Le prva zvočna vrstica je povsod ohranila isto podobo.

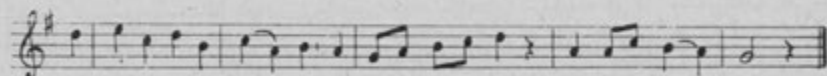
Podobno tudi nekateri naši primeri v začetku spominjajo na staro »Christ ist erstanden« (Cgm. 716) oziroma »Victimae Paschali« (Bäumker I, št. 265), sicer pa zavijajo po svoje. Tako n. pr. ena kroparskih inačic (GNI 8035 iz leta 1910 in GNI 23.228 iz leta 1959), ki mora biti — po videzu sodeč — zelo stara, saj bi zadoščala že majhna sprememba nekaterih tonov, pa bi durovski napev postal molovski oziroma dorski:

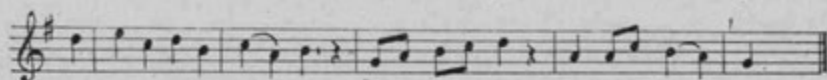
Je .zus je od smerti vstov, Od njega britke mar . tre, Za . to se ve . se . li . mo,

Kri . stus je vslovod sma . ar . ti, od svo . je britke ma . ar . tre, nam se je ve . se . li . ti,

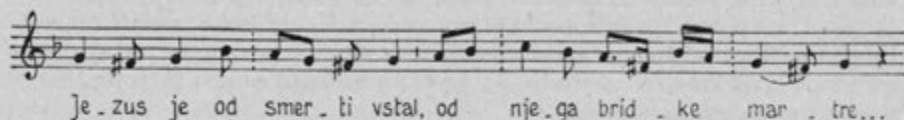

J . no Bo . ga fiva . li . mo, A . le . lu . ja, A . le . lu . ja.

nam flo . če ktroštu bi . ti. 'A a . le . lu . ja.

V drugem takem primeru, Kokošarjevi inačici GNI 12.806, pa je prvotnejša tonaliteta še ohranjena:

4. **Strnitev izsledkov.** Grafenauerjevo ugotovitev o predreformacijskem izročilu stare velikonočne pesmi potrjuje tudi raziskava napevov. Doslej zbrano gradivo lahko razdelimo v dve skupini. Prva, verjetno starejša, obsega primere, ki preko nemškega napeva »Christ ist erstanden« (najstarejši zapis iz 15. stoletja — Cgm. 716) izhajajo iz latinske sekvence »Victimae Paschali«. V protestantskih pesmaricah je ta napev objavljen v zvezi z besedilom »Jezus je v smertni ječi bil«. Druga skupina pa so primeri, ki izhajajo iz splošno razširjene nemške velikonočne pesmi »Erstanden ist der heilig Christ«, tekstovne inačice predreformacijske latinske pesmi »Surrexit Christus hodie«. Po vsej verjetnosti je torej tudi ta napev predreformacijski. V protestantskih pesmaricah mu je, enako kot prejšnjemu, podloženo drugačno besedilo.

Po vsem tem lahko sklepamo, da sta bila oba napeva znana pri nas že pred reformacijo, vsaj v 15. stoletju, če ne prej. Protestanti so ju sicer sprejeli v pesmarico, vendar le v zvezi s svojim besedilom. Med ljudstvom pa je pesem živela dalje v prvotni obliki. Zdi se, da je bil oni starejši, še iz latinske sekvence izhajajoči napev, bolj običajen, ker najdemo njegove sledove tudi v bolj oddaljenih inačicah. V Beneški Sloveniji se je ohranil celo prav do našega časa.

Spričo priljubljenosti besedila so ponekod razen inačic nastajali tudi povsem novi napevi. Kaže, da slovenske protestantske pesmarice pri ohranjanju izročila stare velikonočne pesmi nimajo posebnih zaslug, da se je ohranila ne zaradi ampak kljub pesmaricam.

V. »Ta božična pejsen Puer natus«

Čeprav še ni zelo dolgo, odkar je o tej pesmi izšla daljša razprava (»Slovenske prireditve srednjeveške božične pesmi Puer natus in Bethlehem«, Razprave SAZU 1958), se je zaradi novih odkritij na področju ritmike in metrike slovenskih ljudskih pesmi vendar treba znova povrniti k njej. Izkazalo se je namreč (gl. uvodna poglavja razprave V. Voduška, Arhaični slovanski peterec-deseterec v slovenski ljudski pesmi. SE 1959), da sloni ritmika slovenskih pesmi prav tako na načelu silabičnosti kakor ljudska pesem drugih slovanskih narodov in da je strogost glede stalnega števila zlogov in glede dierez v verzih večja na relativno starejših razvojnih stopnjah kakor na mlajših. Po-

temtakem za najstarejšo slovensko metrično obliko ne more več veljati tiste vrste pripovedna dvodelna vrstica, ki naj bi imela praviloma nestalno število zlogov in besedne namesto zlogovnih poudarkov, marveč je prav metrična pravilnost verzov dokaz za njihovo večjo starost. Enako načelno važna je ugotovitev, da se zlogi v verzih začenjajo šteti od prvega poudarjenega dalje in je torej začetni nepoudarjeni zlog v vsakem primeru anakruza.

Ker so nove ugotovitve podprte z mnogimi prepričljivimi dokazi, so spričo njih trditve, ki izvirajo iz drugačnega gledanja na slovenski ritem, nevzdržne. Tako je treba tudi v omenjeni razpravi o božični pesmi »Puer natus« popraviti nekatere napačne ugotovitve. Prva taka je mnenje o Dalmatinovi inačici (gl. pogl. VIII, str. 74 nav. dela). Glede na to, da je treba metrični obrazec besedila iskati predvsem v zvezi z napevom in da je pri Dalmatinovem napevu osnova sedmerek z anakruzo, ne moremo obrazca besedila imeti za jambski osmerek ali ga kako drugače razlagati. Res je sicer, da pri taki ritmizaciji na nekaterih mestih v verzih trpi naravni besedni poudarek, vendar to naših protestantov ni motilo. Deloma so v 16. stoletju marsikatero besedo drugače poudarjali kakor dandanes, deloma pa jim je bilo iz poezije nemških rokodelskih pesnikov (Meistersinger) domače načelo štetja zlogov, ki mu poudarek ni toliko važen.

Če dokazujejo primeri, da velja metrična pravilnost verzov tudi za najstarejše ljudske pesmi, potem morebitni »svobodnejši ritem« v cerkvenih pesmih ni znak prvotnejšega ritmično-metričnega načela v ljudski poeziji (prim. str. 80 nav. dela), ampak bo najbrž kar preprosto metrična ohlapnost pesnikov cerkvenih pesmi. Najsi so vzroki za to tudi tehtnejši, vsekakor metrična nepravilnost vrstic najstarejših nabožnih pesmi (ki so potrjevale domnevo o posebni strukturi pripovedne dvodelne vrstice) ni odlika, ampak pomanjkljivost, nemara posledica izgube napeva ali samo v vsebino pesmi usmerjene pozornosti zapisovalca. Zadnja možnost bi mogla veljati za Alasijo, če ne upoštevamo pri njem še tretje, zelo verjetne možnosti, namreč pojava »ritmične polnitve« in »drobitve« (gl. Voduškovo razpravo str. 186).

Če presodimo ritmično-metrično obliko Alasijeve inačice z novih vidikov, se pokaže, da ji je za osnovo sedmerek z anakruzo in dierezo po 4. zlogu (s formulo: 4/3). Verzi nepravilne oblike se dajo v mnogih primerih razlagati z ritmično polnitvijo oziroma drobitvijo, če jih že ni mogoče urediti z majhnim popravkom (n. pr. s spremembo v besednem redu). V nekaterih verzih je opaziti premik diereze za en zlog proti začetku, tako da sta obe polovici verza enaki in se obe začenjata z anakruzo (3/4). Nekaj verzov ostane kljub vsemu v pomanjkljivi obliki, tudi z vidika ritmično svobodne pripovedne vrstice. Iz tega sodimo, da je Alasia pesem zapisal po spominu, ne da bi se bil zavedal, kako važno je natanko sporočiti obliko besedila, vsekakor pa ni upošteval napeva, sicer bi se bil večjim nepravilnostim zlahka izognil.

Verjetno je imela kolednica v resnici nekoliko pravilnejšo obliko kot jo poznamo iz Alasijevega zapisa.

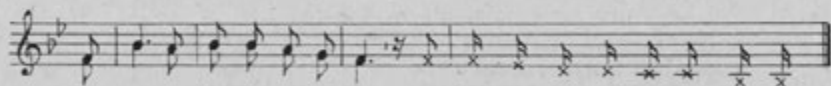
Ker velja (po ustnem zatrdilu dr. V. Voduška) sedmerek 4/3 z anakruzo ali brez nje za razvojno starejšega od sedmerca 3/4 in je ohlapnost glede števila nepoudarjenih zlogov oziroma drugačna pomanjkljivost verzov (razen spremembe besednega naglasa, ki se v ljudski pesmi ne šteje za nepravilnost) še celo znak sorazmerno nižje starosti določenega primera, smemo ob Alasijevi inačici sklepati na dvojje: 1. Če ritmično-metrična nepravilnost Alasijeve inačice ne gre na račun njegove nezanesljivosti kot zapisovalca, tedaj je to znak, da kolednica na prelomu 16./17. stoletja, ko jo je Alasia zapisal, ni imela več prvotne oblike. Torej je morala nastati pred tem časom. 2. Ker sklepamo z drugih vidikov, da je kolednica, katere inačica je Alasijev zapis, nastala kot kontaminacija res že ob koncu 15. stoletja (oba sestavna dela sta seveda starejša in ritmično-metrično enakovredna — ne kakor sem domnevala na str. 82 nav. dela) in v času zapisa že kaže prve znake oblikovnega razkroja, bi smeli nemara tudi nastanek drugih pesmi s tako ritmično-metrično podobo previdno postaviti vsaj na prehod 16. in 17. stoletja; pesmi v pravih sedmercih 4/3 bi bile potemtakem še starejše. Oba roka lahko veljata samo kot terminus post quem non, ker utegnejo v posameznih primerih drugi znaki kazati na večjo starost. Verjetno pa se bo dalo sčasoma, ko bodo raziskovanja ritmike in metrike še bolj napredovala, tudi samo s te strani določeneje datirati.

Da bo objavljena razprava o pesmi »Puer natus« kolikor mogoče izčrpna, naj ob tej priliki izpopolnim še uvodno poglavje o ohranjenih inačicah. Med tiskom in pozneje sta se namreč nepričakovano pojavili dve zelo zanimivi, dotlej neznani vsebinski inačici Alasijevega zapisa in ena melodična inačica pesmi »Eno je dete rojeno«.

Prvo, iz Opatjih sel, sta na pobudo dr. M. Matičetova zapisala leta 1953 ondotni župnik Vinko Črnigoj (napev) in domačin, nekoč sam kolednik 40-letni Rudi Pahor (besedilo).⁵⁵ Glasi se:

Sve. tla da . ni . ca nam za . šla na o . ni kraj čr . ne go . re.

Tr . je so kra . lji v de . že . li, po : ma . gaj Je . zus in Ma . ri . ja.

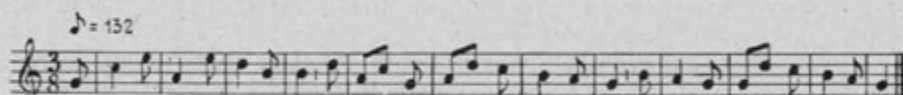
⁵⁵ Poslano v pismu dr. M. Matičetovu, ki mi je prepis zapisa ljubeznivo prepustil v uporabo, za kar se mu na tem mestu zahvaljujem.

1. Daj vam Bog, daj vam Bog dober večer,
gospodar in gospodinja! — Trje so kralji v deželi,
pomagaj Jezus in Marija!
2. Svetla danica nam zašla
na oni kraj črne gore. — Trje so kralji...
3. Visoko nam je vzhajala,
široko nam je svetila. — Trje so kralji...
4. V zvezdi stoji dete mlado,
oj dete mlado Jezus. — Trje so kralji...
5. V rokah drži en zlati križ,
na križu je zapisano. — Trje so kralji...
6. Teh sedem zlatih puštabov.
Kaj ti puštabi pomenijo? — Trje so kralji...
7. Da to dete je pravi Bog,
ki je ustvaril zemljo in nebo. — Trje so kralji...
8. Človeku dal dušo in telo,
človeku dal dušo in telo. — Trje so kralji...
9. Trje kralji, trje kralji,
trje modri možje. — Vse je lepo, vse je svetlo,
kamor je sv. Rešnje Telo.
10. Se vzdignejo in gredo,
dokler ne predaleč pridejo. — Vse je...
11. Tja v majhno mesto Betlehem,
k eni razdrti štalici. — Vse je...
12. Še v štalico pogledajo,
Marijo z rojstvom zagledajo. — Vse je...
13. Marija jih je zagledala,
silno se je prestrašila. — Vse je...
14. To Dete s krilcem grinjala,
to Dete se je oglasilo. — Vse je...
15. Biló je rojeno
eno uro pred polnočjo. — Vse je...
16. Daruj, daruj gospodar,
gospodar in gospodinja. — Trje so kralji...
17. Daj ti Bog, daj ti Bog dober večer,
moja deklina póštena. — Trje so kralji...
18. Na vse tvoje vredno póštenje,
naj ti Bog zdravlje in veselje! — Trje so kralji...

19. Gospodar, stopi na kasón.⁵⁶
potegni ta večji klobason. — Trje so kralji...
20. Mi se od vas potočimo
Bogu in Mariji vročimo. — Trje so kralji...
21. In vsi nebeški angelci,
da bi vas vsega varvali. — Trje so kralji...

V dodani opombi je rečeno, da so peli 17. in 18. kit. v hiši, kjer imajo dekleta, 19. kit. samo tu in tam. Koledniki so bili skoraj vsi vaški fantje in mlajši možje. Dva do štirje tenorji so peli dvoglasno naprej, drugi pa so jim po vsaki kitici enoglasno odgovarjali z odpevom. Eden izmed fantov je nosil koš za darove (jajca, klobase, mast), drugi je vodil zapisnik denarnih prispevkov. Iz nabranih darov so si po koledovanju priredili skupno večerjo. Leta 1953 niso več koledovali. Glede besedila meni zapisovalec, da je najbrž okrnjeno, vsaj pred prvo svetovno vojno so nekateri opajski koledniki peli daljše. Hodili so takrat tudi po drugih vaseh in celo v Furlanijo. Glede napeva je rečeno, da ga pojo jasno in razločno le v začetku vsake kitice oziroma odpeva, drugo pa »zdrdrajo v nekakem hitrem recitativu navzdol... Če je zlogov manj, kot jih zahteva melodija, jih nategujejo; če jih je preveč jih strpajo skupaj pod eno noto.«

Drugo kolednico je posnela ekipa Glasbenega narodopisnega inštituta 28. maja 1958 v Čepincih na Goričkem, pel pa jo je Jožef Kálar p. d. Móneknin, 74-leten, znan pevec ter večkratni starešina na svatbah. Kolednica (GNI 22.170) se glasi:

1. Ta zve¹zda, ta je v¹o zi. šla, z ed. ne² stra. ni. q, sto. ga sve¹ta, z ed. ne² stra. ni. q, sto. ga sve¹ta.

2. Zve ¹ zde stoji de ² te malo,
v rokaj drži le ¹ p zlati križ.	5. V j ¹ ednoj navolnoj ⁵⁷ štali ¹ cic,
v j ¹ ednoj jünčev ¹ ni ⁵⁸ jaslicaj.
3. Na križi je zapisano
ko ^a j ^e tou ² de ¹ te pravi Bo ^u g.	6. Nj ^e ga pozna junak, ⁵⁹ samár, ⁶⁰
ko ^u j ^e tou ² de ¹ te pravi Bo ^u g.
4. I gde je tou ² rodjeno,
notri ^e v mi ¹ est ^e , v Betlajemi.	7. Prišle so sve ¹ ti tre ¹ krali,
Gašper, Mi ¹ elki jino Boltežar.

⁵⁶ Kasón = skrinja (prim. ital. cassone).

⁵⁷ Nevoljen = reven (Plet. bedrängt, elend; Mur); nevolja = beda, nesreča (Plet.).

⁵⁸ Jünčevni = adj. junčev, volovski.

⁵⁹ Junak = junec, volec.

⁶⁰ Samár = osel (prim. madž. szamar).

8. Prinęšli so dragieđ dari,
mirio, temjan, srebęro, zlato.	10. Zatok i mi si molięmo,
deęte Bouga mi valięmo.
9. Darüvali so Jęzuři,
tuęmi kraljęma Goušponi.	11. Dađ nas na žgei žarkie plameņ,
lobvarjio nas Jęzoř. Amen.

Pevec je povedal, da pravijo tej pesmi oziroma obięaju »Tri kralje pozdravljat«. Do leta 1945 so še redno koledovali, poslej pa ne več. Koledniki so bili 3—4 moři. Svoj obhod so začeli ob 21. uri in konęali řeli naslednje jutro. V dar so dobili jedi, žganje, vino ali čaj. Čim je ena skupina odřla od hiře, že se je pojavila druga. V starih časih so nosili s seboj zvezdo, zdaj pa ni več te navade, odkar pevec pomni.

Obe kolednici spadata med božično-trikraljevske pesmi z motivom vzhajajoęe zvezde z detetom (gl. str. 56 navedene razprave o božięnici Puer natus), vendar je Alasijevi inaęici opajska kolednica veliko manj sorodna kakor geografsko neprimerno bolj oddaljena prekmurska. Sklepna kitica, ki je pri Alasiji ni, veže prekmurski primer s kajkovsko-ęakovskim (prim. str. 22. sl. o. c.). Jezikovno pa kaže zaradi nekaterih prekmurskih izrazov popolno neodvisnost od hrvařkih vrstnic (n. pr. kit. 5, 6). Glede na to, da je bil severni del Goriękega, kjer ležijo Čepinci, že zelo zgodaj poseljen⁶¹ in imamo tudi podatke o zgodnji farni organizaciji ondotnih krajev,⁶² smemo čepinsko inaęico imeti za potrdilo domneve, da je kolednica »Ta zvezda ta je izřla« priřla na Hrvařko s slovenskega ozemlja.

Kakor v Alasijevi inaęici beremo tudi v opajski, da je zvezda »zařla na oni kraj črne gore«. Ker je izraz »zařla« v pomenu »izařla-izřla-vzřla na Krasu znan,⁶³ torej pri Alasiji ne more biti napaka in ga je Štrekelj po nepotrebnem popravljaj. Enako nepotreben je pomislek glede pravilnosti Alasijevega besedila v moji razpravi (str. 58).

Preprostost napeva obeh novo odkritih kolednic si lahko razlagamo na dva naęina: ali sta to primera arhaięnih melodij in torej preprosta zatęgadelj, ali pa je njuna preproščina znamenje, da je kolednicama tudi z glasbene strani minila živiljenjska doba. Glede na to, da je bil obięaj v Čepincih in Opatjih selih do nedavnega še živ, ter da sta napev sporočila dobra poznavalca kolednice, oba zanesljiva pevca, se mi zdi prva moņnost verjetnejša. Osnova opajskemu napevu je en sam motiv, ki je hkrati ena zvoęna vrstica, zavzema tri takte (!) in je

⁶¹ V 12. stoletju je imel monořtrski cistercijanski samostan posestva v okolici Gornje Lendave—Gradu. (Prim. Krajevni leksikon Dravske banovine.) Ljubljana, 195.

⁶² Prvotna grajska (gornjelendavska) cerkev je bila zgrajena najbrņ že v 11. stoletju, prafara pa sega v 13. stoletje. Tudi cerkev sv. Ane v Boreči je stala brņčas že v 11. ali 12. stoletju, ker govore viri iz 13. stoletja o ponovni zidavi oziroma popravilih. V še zgodnejřo dobo stavijo postanek cerkve v Gornjih Petrovcih. Gl. Kraj. leksikon.

⁶³ Gl. M. Matičetov, Kralj Matjaž v luči novega slovenskega gradiva in novih raziskavanj. Razprave SAZU, razred za filol. in lit. vede, IV (Ljubljana 1958), 112. op. 24.

sestavljene iz štirih tonov. V skladu v zgradbo tekstovne kitice, ki jo sestavljata dve vrstici besedila in dvovrstični refren, se melodični motiv ponovi trikrat v sekvenci (le vstopni skok je negotov), enkrat varirano. Po izjavi zapisovalca so koledniki drugi del odpeva na pol recitirali. Podobno je tudi v belokranjskih kresnih kolednicah, ki so glede ambita in melodične linije še preprostejše in veljajo prav zato za resnične arhaizme v naši ljudski glasbi.

Čepinski napev je po melodični liniji sicer bolj razgiban, tudi zveni povsem durovsko, čeprav začetek na subdominanti in izostanek vodilnega tona za navadno durovsko melodijo nista običajna. Oblikovni zgradbi besedila — trovrstičje, nastalo s ponovitvijo druge vrstice — ustreza povsem zgradba napeva. Tudi tu se ponovi (z majhno spremembo) druga zvočna vrstica, kar je značilno za napeve starejšega tipa (n. pr. v pripovednih pesmih).

Oba napeva kažeta torej poteze, zaradi katerih jima smemo prisditi precejšnjo starost. Da bi se bila ohranila še iz dobe, preden je kolednica »Ta zvezda ta je izšla« prevzela napev božičnice »Eno je dete rojeno« (gl. str. 89 o. c.), je težko verjeti. Utegnila pa bi vendarle izvirati iz predreformacijske dobe, najbrž kot povsem lokalni tvorbi, ki se po drugih krajih nista razširili. Vendar je natančnejše datiranje negotovo, ker z doslej znanimi napevi božičnice »Eno je dete rojeno« oziroma »Ta zvezda ta je izšla« nimata ničesar skupnega.

Melodično inačico pesmi »Eno je dete rojeno« z odlomkom besedila je zapela 28. aprila 1959 64-letna Marija Lotrič v Železnikih (zvočni posnetek in transkripcija dr. V. Vodusek, arhiv GNI 23.119):

Ta so par . šla kra . la tar . je, kra . la tar . je,

Ga . špar, Mi . li . fiar, Bol . te . žar, Ga . špar, Mi . li . fiar, Bol . te . žar.

Nam dárújejo Jezusa, oj Jezusa,
 |: tega kralà nebeškega. :|
 Nam vstvaru je nebo_o in zemlo, nebo_o n zemlo,
 |: človeku je dav dušo_o n telo. :|

Po pevkinem pripovedovanju so to pesem hkrati z drugimi podobnimi peli trikraljevski koledniki, trije 16—17-letni fantje z zvezdo. Že pred zadnjo vojno se je napev izmaličil in so ga opustili. Tudi pevki je delal napev težave: v intonaciji je stalno padala, zato nehote začenjala vsako kitico za pol tona niže.

VIRI IN LITERATURA — KRATICE

- Alasia* = Vocabolario Italiano e Schiauo... Raccolto da Fra Gregorio Alasia da Sommaripa... In Vdine. MDCVII.
- Babst* = Val. Babst, Geystliche Lieder, 1545.
- Bäumker* = Wilhelm Bäumker, Das katholische deutsche Kirchenlied. 1.—4. Freiburg i/Br. 1885—1911.
- Cat.* = Ta celi Catehismus, eni Psalmi... 1567, 1574, 1584, 1595.
- Cat. 1575* = Catehismus sdveima islagama... V Tibingi 1575.
- Cgm.* = Codex germanus monacensis. Drž. knjižnica v Münchenu.
- Clm.* = Codex latinus monacensis. Drž. knjižnica v Münchenu.
- Cerin* = Dr. J. Čerin, Pesmi slov. protestantskih pesmaric, njih viri in njih poraba v poreform. časih. Zbornik Matice Slov. Ljubljana 1908.
- ČJKZ* = Časopis za jezik, književnost in zgodovino. Ljubljana.
- ČZN* = Časopis za zgodovino in narodopisje. Maribor.
- EB* = L. Erk-Fr. M. Böhme, Deutscher Liederhort. 1.—3. Leipzig 1895 ff.
- Ev.* = Razne izdaje lekcionarja, imenovane Evangelia inu listovi, Branje inu evangelia, Listuvi inu evangelia.
- Fischer* = A. F. W. Fischer, Kirchenlieder-Lexicon. Gotha 1878/79.
- GNI* = Glasbeno narodopisni institut, Ljubljana.
- Grafenauer, Velikonočna* = Dr. I. Grafenauer, »Ta stara velikonočna pejsen« in še kaj. Čas XXXVI (1942).
- Gruden* = Dr. J. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda. Celovec.
- Hoffmann* = Hoffmann von Fallersleben, Geschichte des deutschen Kirchenliedes bis auf Luthers Zeit. III. Ausg. Hannover 1861.
- Kal. rkp.* = Kalovski rokopis slovenskih pesmi. Stud. knjižnica Maribor.
- Kidrič, Opombe* = Fr. Kidrič, Opombe k protiref. (kat.) dobi v zgodovini slovenskega pismenstva. ČJKZ III (1922).
- Kovačič* = Fr. Kovačič, Slavič dr. M., univ. prof., Prekmurje (ocena). ČZN 1922.
- Lexer* = Mat. Lexer, Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch. 22. Aufl. Leipzig 1940.
- Majar, PC* = Matija Majar, Pesmarica cerkevna. V Celovcu 1846.
- MK* = Knjižnica Narodnega muzeja v Ljubljani.
- Mone* = F. J. Mone, Lateinische Hymnen des Mittelalters. I. Bd. Freiburg i/Br. 1855.
- OSNP* = Odbor za nabiranje slov. narodnih pesmi z napevi, deloval 1906—1927.
- Pesme* = Pesme per očitni službi božji. I. natis s. a., II. natis 1854.
- Prkm. rkp.* = Rokopisna prekmurska pesmarica iz 17. stoletja. (gl. Kovačič).
- Rkp. Podmelec* = Pesmarica Štefana Hadalina iz Podmelca, ok. 1810 (GNI).
- Rkp. Medana* = Pesmarica Janeza Simčiča iz Medane, 19. stoletje (GNI).
- Rkp. Cerkno* = Pesmarica iz Cerkna iz zač. 19. stoletja (GNI).
- Rkp. Golobc* = Pesmarica iz 19. stoletja, »Ex libris f. Joannis Golobc« (last N. Sadnikarja v Kamniku).
- Rkp. Maurer* = Pesmarica Luke Maurerja iz Podkloštra 1854 (gl. Fr. Kotnik, Naši bukovniki, ljudski pesniki in pevci. Narodopisje Slovencev II. Ljubljana 1952. — Prepis Fr. Kotnika v pismu 1953.).
- Rupel* = Slovenski protestantski pisci. Izbral in uredil dr. Mirko Rupel. Ljubljana 1934.
- Rkp. Ev.* = Rokopisna pesmarica v nekaterih primerkih izdaj lekcionarja.

- Scheinnig* = Narodne pesmi koroških Slovencev. Zbral in na svetlo dal J. Scheinnig. Ljubljana 1889.
- SNP* = Dr. Karel Strekelj, Slovenske narodne pesmi. I—IV. Ljubljana 1895 do 1923.
- SkZ* = Skofijski zavodi sv. Stanislava v Sentvidu nad Ljubljano.
- Vehe* = Ein New Gesangbüchlin Geystlicher Lieder... Leiptzigk 1537.
- Verdinek* = Ene prou lepe Molitouske Bukvice imenuvane Usakdanji Kruh... od Jurja Werdineka. V Zeli 1820. (Izdaja 1847 izšla v Mariboru.)
- Wackernagel* = Ph. Wackernagel, Das deutsche Kirchenlied von der ältesten Zeit bis zu Anfang des XVI. Jh. I—V. Leipzig 1864—77.
- Weisse* = Mihael Weisse, Gesangbuch der Böhmischen Brüder vom Jahre 1531, hersg. von W. Thomas. Kassel 1931.
- Wizelius* = Psaltes Ecclesiasticus... Durch Georgium Vuicelium... Gedruckt zu S. Victor bey Mentz. Im Jar MCL.
- Zahn* = Johannes Zahn, Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder. I—IV. Gütersloh 1889—91.

Zusammenfassung

DIE VORREFORMATORISCHE ÜBERLIEFERUNG IN DEN SLOWENISCHEN PROTESTANTISCHEN GESANGBÜCHERN UND IN DER NACHFOLGENDEN ENTWICKLUNG — B

III. *Ta stara pejsen od svetiga Duha* (= Das alte Lied vom hl. Geiste, *Veni S. Spiritus*).

In protestantischen Gesangbüchern kommt das Lied von 1574 an vor, es ist jedoch nur in drei katholischen Drucken enthalten (*Alasia*, Ev. 1672 und Ev. 1730). Der Wortlaut, der im Wesentlichen überall der nämliche ist, ist eine selbständige slowenische Fassung, nicht nur eine Übersetzung fremder vorreformatorischer Vorlagen. Die Singweise, welche von den Protestanten veröffentlicht wurde, ist in zahlreichen deutschen protestantischen und katholischen Gesangbüchern enthalten, hingegen ist sie aber in den slowenischen Drucken nicht vorhanden oder aber sie ist vollkommen verschieden, dem neueren Texte besser angepasst (vom 18. Jahrhundert an).

IV. *Ta stara velikanočna pejsen* (= Das alte Osterlied, *In die resurrectionis cantus*).

Dieses Lied ist im Drucke vom 16. Jahrhundert an bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts zu verfolgen. Überdies ist es in handschriftlichen Sammlungen von Volksliedern noch aus dem Anfange des 20. Jahrhunderts enthalten, die neueste Aufzeichnung und Tonbandaufnahme sind sogar 1959 erfolgt. In Hinsicht des Textes hat Dr. Ivan Grafenauer festgestellt, die slowenische Fassung rühre aus der vorreformatorischen Zeit her und es hätten dieselbe auch die protestantischen Gesangbücher des 16. Jahrhunderts fast unverändert beibehalten.

Alle frühen, sowohl protestantischen als katholischen Quellen weisen keine Singweise auf. Diese wurde zum ersten Male kaum 1846, wiederholt aber 1959 veröffentlicht. Sämtliche Aufzeichnungen stammen aus der volkstümlichen Überlieferung. Man kann sie in zwei Gruppen aufteilen: die erste, vermutlich ältere, kommt über das deutsche Lied »Christ ist erstanden« aus der lateinischen Sequenz »Victimae Paschalis«, die zweite aber hat ihren Ursprung im deutschen Liede »Erstanden ist der heilig Christ«, welches eine textliche Variante des lateinischen »Surrexit Christus hodie« darstellt. Beide Singweisen

waren auch in den slovenischen protestantischen Gesangbüchern enthalten, doch in Verbindung mit einem anderen Texte. Im Gegenteil sind in jüngeren Aufzeichnungen dem alten Texte auch neue Singweisen zugeteilt worden.

V. Ta božična pejsen Puer natus (= Das Weihnachtslied Puer natus).

Über dieses Lied veröffentlichte die Verfasserin 1958 eine längere Abhandlung, die 1955 zur Erlangung des Doktorgrades vorgelegt worden war. Noch während des Druckes wurde aber unvorhergesehen neues Material aufgefunden, zwei Umganglieder aus der volkstümlichen Überlieferung, die bis in die letzten Jahre am Leben geblieben sind. Da die beiden Varianten dem Wortlaute nach die ältesten Formen des Liedes darstellen und auch melodisch interessant sind, veröffentlicht sie die Verfasserin nachträglich an dieser Stelle. Gleichzeitig berichtigt sie einige irrige, von einer verschiedenen Ansicht auf rhythmisch-metrische Probleme herrührende Behauptungen, weil diese erst jüngst durch die Untersuchungen von Dr. Valens Vodusek geklärt worden sind.